

Бутнік-Сіверський О. Б.

д.е.н., професор, академік АТН України та академік УАН
головний науковий співробітник відділу промислової власності та
комерціалізації ОІВ Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
НАПрН України, завідувач кафедри економіки, обліку та фінансів Інституту
післядипломної освіти НУХТ, (м. Київ, Україна)

ВАЖЕЛІ СТРИМУВАННЯ РОЗВИТКУ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ В НАУКОВИХ ПАРКАХ

Діяльність технопарків сприяла організації та функціонуванню наукових парків в Україні, по яким досі продовжується дискусія серед науковців та фахівців щодо їх інноваційної діяльності, яка пов'язана з недосконалістю законодавства України, що стає предметом стримування розвитку комерціалізації інтелектуальної власності.

Наукові парки (НП) – форми інтеграції закладів вищій освіти (ЗВО) та/або наукових установ (НУ) з промисловістю. Вони відносяться до розряду територіальних науково-промислових комплексів.

З прийняттям Закону України «Про наукові парки» (ЗУ) [1], НП набули правової підтримки. Цей закон регулює правові, економічні та організаційні відносини, які пов'язані із створенням та функціонуванням НП.

Як складова інноваційно-інтелектуального середовища, метою створення НП є розвиток науково-технічної та інноваційної діяльності у ЗВО та/або НУ, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках [1: ст. 3].

Проблемним стає формування статутного капіталу НП. Так, відповідно ЗУ [1: п. 3 ст. 13] ЗВО та/або НУ можуть брати участь у формуванні статутного

капіталу НП лише шляхом внесення до нього нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності) у порядку, встановленому законодавством України. Як показали перші роки дії ЗУ, наукові розробки ЗВО в більшості випадків не оформлені як результати інтелектуальної власності, не мають правового захисту, а отже, не мають матеріальної форми, тому не поставлені на баланс ЗВО в бухгалтерському обліку, але для виправлення цього необхідний час і кошти з державного бюджету, щоб їх підтримувати.

Важливо зазначити, що формування статутного капіталу НП лише шляхом внесення до нього нематеріальних активів ускладнюється тим, що такий крок знаходиться у протиріччі з вимогами ГК України [2: п.2 ст. 154], у якому зазначено, що «до відносин, пов'язаних з використанням у господарській діяльності прав інтелектуальної власності, застосовуються положення ЦКУ[3] з урахуванням особливостей, передбачених цим Кодексом та іншими законами», а у ГК України [2: п.5 ст. 156] передбачено, що «майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок можуть бути передані до статутного капіталу суб'єкта господарювання як вклад». І далі, «протягом тридцяти днів після завершення дії майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, переданих до статутного капіталу суб'єкта господарювання як вклад, розмір статутного капіталу суб'єкта господарювання має бути зменшений на суму, що відповідає розміру їх вартісної оцінки». Но при цьому тут нічого не сказано про майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, які створені за бюджетні джерела фінансування і не можуть бути передані до статутного капіталу суб'єкта господарювання як вклад без дозволу їх власника.

Виходячи з зазначеного виникає потреба внести зміни до ГК України, що стосується розширення господарсько-правових можливостей НП стосовно використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для

комерціалізації результатів наукових досліджень, як зазначалось, без оглядки на згоду центрального органу виконавчої влади, які не несуть майнової відповідальності та ризику на відміну від самого НП, а також дозволити здійснювати їм операції зо всіма видами майновими правами інтелектуальної власності.

Зазначеним ЗУ[1] закріплюється умова, що «засновниками НП є ЗВО IV рівня акредитації та/або НУ та інші юридичні особи, що уклали засновницький договір про створення НП [1: абз. 3 ст.1]. Партнерами наукового парку стають суб'єкти господарювання, що уклали з НП договір про партнерство [1: абз. 5 ст.1]. З юридичної точки зору щодо ключових правових підходів, слід звернути увагу на те, що згідно ЦКУ за засновницьким договором засновники зобов'язуються створити товариство, порядок їх спільної діяльності щодо його створення, умови передання товариству майна учасників, якщо додаткові вимоги щодо змісту засновницького договору не встановлені цим Кодексом або іншим законом [3: п. 2 ст. 88], а також брати участь в управлінні товариством, участь у розподілі прибутку товариства і одержувати його частину (дивіденди), вийти у встановленому порядку з товариства, здійснити відчуження частки (її частини) у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів [3: п.1 ст. 116]. Як бачимо умови, які надаються НП законодавцем, зовсім не співставні з можливостями закордонних формувань. Зауважимо, законодавець передбачив, що засновником наукового парку є ЗВО / НУ, які на жаль не мають сьогодні достатнього потенціалу (або початкового капіталу), які обмежуються в основному організаційними функціями з впровадженням результатів науково-технічної діяльності у реальний сектор економіки. Вони також не мають достатньої території та технологічного обладнання для передачі в оренду землі, приміщень, обладнання новоствореним компаніям. При цьому, зазначимо, їх діяльність не є самостійною як з позиції здійснення інноваційної політики, так і цільової інноваційної діяльності, а саме: «Перелік пріоритетних напрямів діяльності

НП затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності при погодженні рішення про створення НП» [1: п. 2 ст. 8] та Постанова Кабінету Міністрів України № 93» [4]. Орган виконавчої влади уповноважені приймати рішення про створення НП [1: п.1 ст.7], приймати узагальнений звіт [1: п.2-3 ст.16]. Законодавець передбачив, що у «засновницькому договорі про створення НП визначаються зобов'язання засновників створити НП, порядок їх спільної діяльності щодо його створення, умов передання НП майна та нематеріальних активів засновників з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом» [1: п.2 ст.5]. При цьому не враховується, що ЗВО / НП в основному отримують бюджетні кошти та за свої послуги отримують кошти за надані послуги за встановленим Урядом переліком, які зараховуються до спеціальних фондів та відносяться до бюджетних. Передання НП майна та нематеріальних активів засновників є цільовим за призначення інноваційного проекту саме створення НП, що обмежується, як бачимо, їх наявністю та можливостями придбання у контрагентів ринку. Законодавцем передбачено, що функціями НП є «створення нових видів інноваційного продукту, здійснення заходів щодо їх комерціалізації, організація та забезпечення виробництва наукоємної, конкурентоспроможної на внутрішніх і зовнішніх ринках інноваційної продукції» [1: ст. 4]. Для реалізації цієї функції засновник НП не вкладаючи нічого потрібен у короткий термін знайти учасника проекту, який був би здатний залучитись з зацікавленістю до проекту, мати виробництво, здійснювати створення нового виду інноваційної продукції та заходи щодо її комерціалізації. Тут об'єднуються зусилля науковців засновника (якщо вони були спрямовані на розробку інтелектуальної власності, а на це потрібно певний час) та працівників виробництва для розробки та підготовки технологічного режиму оновлення виробничого процесу, що потребує вкладення значних інвестиційних ресурсів, які обмежені. Слід також враховувати другий рівень

договорів про партнерство вже з самим підприємством щодо поставки комплектуючих та інших матеріальних ресурсів. В таких умовах без державної інвестиційної підтримки обійтись не можливо. За таких умов проблемним буде розподіл прибутку та збитків між засновниками НП, що треба передбачити у статуті НП [1: п.3 ст.5].

Слід зауважити, що однією з причин незацікавленості, а скоріше відсутності джерел фінансування у бюджетній установі на роботи з оформлення наукових розробок ЗВО та/або НУ у вигляді інтелектуального продукту є обов'язковість додержання вимог БКУ [5], в якому відсутній фінансовий механізм стимулювання інтелектуальної діяльності ЗВО та/або НУ, які відносяться до бюджетних установ. Зазначимо також, що у БКУ відсутній механізм здійснення операцій з *майновими правами інтелектуальної власності*, які слід враховувати при формуванні та використанні *власних надходжень бюджетних установ*. Власні надходження бюджетних установ отримуються додатково до коштів загального фонду бюджету і включаються до спеціального фонду бюджету (5: п.4 ст.13). Законодавець в БКУ зазначає, що платежі за рахунок спеціального фонду бюджету здійснюються *в межах коштів, що фактично надійшли до цього фонду на відповідну мету* (з дотриманням вимог частини другої статті 57 цього Кодексу), якщо цим Кодексом та/або законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) не встановлено інше (5: п.8 ст. 13).

Слід також враховувати, що *на кінець бюджетного періоду Казначейська служба України зберігає залишки коштів на рахунках спеціального фонду державного бюджету та щодо субвенцій із спеціального фонду державного бюджету на рахунках спеціального фонду місцевих бюджетів для покриття відповідних витрат у наступному бюджетному періоді з урахуванням їх цільового призначення*. У разі відсутності відповідних бюджетних призначень на наступний бюджетний період *залишки*

коштів спеціального фонду перераховуються до загального фонду державного бюджету (5: частина 2 ст.57).

Слід також врахувати те, що ВНЗ та/або НУ (далі – Виконавець) перераховує з забалансового рахунку на баланс конкретний вид об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) у складі нематеріальних активів за умови їх комерціалізації при наявності охоронних документів та оцінки вартості майнових прав інтелектуальної власності у встановленому законодавством порядку, що потребує відповідного фінансування. У ЗУ[1] порядок відчуження об'єкту права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів при передачі його до статутного капіталу НП нічого не сказано, що не дозволяє здійснити таку операцію на умовах, як зазначено, у «встановленому законодавством порядку». Тут потрібно дотримуватись вимог, передбачених законодавством, тобто, якщо не отримано дозволу від Замовника (міністерства або центрального органу виконавчої влади) на здійснення комерціалізації ОПІВ створеного за рахунок бюджетних коштів, то ОПІВ у складі нематеріального активу не може бути проданим. Якщо у державному замовленні було обумовлено вільне використання Виконавцем отриманої розробки відповідного ОПІВ, то такий об'єкт права не може бути проданим без дозволу Фонду державного майна України так як ОПІВ відноситься до державної форми власності, тому що він створений за рахунок бюджетних коштів. У такій ситуації Виконавець має реальну можливість здійснити комерціалізацію ОПІВ (розробки) шляхом укладання лише ліцензійного договору з суб'єктом господарювання з недержавною формою власності. При такому рішенні Виконавець перераховує з забалансового рахунку на баланс конкретний вид ОПІВ у складі нематеріальних активів за ціною розробки за умови його комерціалізації на підставі ліцензійного договору. У такій ситуації здійснюється оцінка вартості ОПІВ (розробки) Суб'єктом оціночної діяльності за відповідним порядком з дотриманням вимог діючих нормативно-правових актів з метою його використання ліцензіатом на умовах ліцензійного

договору. Отримана Виконавцем винагорода за користування конкретних видів ОПІВ у складі нематеріальних активів обумовлюється ліцензійним договором у вигляді паушального платежу та роялті або роялті, сума якого відноситься на спеціальний фонд державного бюджету Виконавця-ліцензіара з додержанням вимог Податкового кодексу України (ПКУ) [6], як пасивний дохід неприбуткової організації (6: пп.133.4.2 п.133.4 ст.133).

Таким чином, укладання ліцензійного договору ЗВО та/або НУ з суб'єктом господарювання з недержавною формою власності дозволяє не порушувати майнові права власника (при державній формі власності) та використовувати вартість ОПІВ ЗВО та/або НУ у якості переданих активів, але не до статутного капіталу НП при його створенні.

Підсумовуючи зазначимо, що до майбутньої результативності та активізації НП слід

віднести перш за все розгляд інвестиційну участь держави на умовах незалежного контрагента ринку, а не наглядача, передбачив переростання технологічних парків на більш вищий інноваційний рівень при накопиченні ними власного капіталу в таку форму як науково-технологічний парк зі створенням правових відносин з урахуванням зазначеного вище закордонного досвіду;

внести відповідні зміни до законодавчих актів з метою зняття протиріч між ними щодо організації та функціонуванню наукових парків в Україні, що сприятиме розвитку інноваційної діяльності та комерціалізації майнових прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Про наукові парки. Закон України 1563-VI від 25.06.2009.- — Редакція від 01.02.2020.— URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>

2. Господарський кодекс України. Закон України № № 436-IV від 16 січня 2003 року.– Редакція від 12.01.2022,.– URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січня 2003 року. – Редакція від 17.03.2022.– URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text).
4. Про затвердження Порядку погодження рішення про створення наукового парку. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2010 № 93.- URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/93-2010-%D0%BF>.
5. Бюджетний кодекс України. Закон України № 2456-VI від 08.07. 2010. – Редакція від 21.03.2022,– URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
6. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI від 2 грудня 2010 року. – Редакція від 05.04.2022. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.